

SOSYAL BİLGİLER 5

5.ÜNİTE

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM

TEK FASİKÜL

Zeki DOĞAN

Sosyal Bilgiler Öğretmeni

sosyalciniz.wordpress.com

sosyalciniz.wordpress.com

SosyalBilgilerOgretmenlerii

ÇEVREMİZDEKİ EKONOMİK FAALİYETLER

İnsanlar hayatlarını sürdürmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için çeşitli işler yaparlar.

- İnsanların geçimlerini sürdürmek için yaptıkları her türlü üretim, dağıtım, pazarlama ve tüketim faaliyetlerini inceleyen bilim dalına **ekonomi** denir.
- Üretim, tüketim ve dağıtım ile ilgili her türlü çalışmaya da **ekonomik faaliyet** denir. Ekonomide üretim, dağıtım ve tüketim olmak üzere üç temel faaliyet alanı vardır.

Üretim: Yaşadığımız çevredeki kaynakları kullanarak yeni ürünler elde etmeye **üretim** denir. Buğday ekilmesi, doğal su kaynaklarının şişelere doldurulması, konut inşa edilmesi, kumaştan kıyafet yapılması üretime örnek verilebilir.

Dağıtım: Ürünlerin tüketiciye ulaştırılması için malın üretildiği yerden alınıp satılacağı yere taşınması olayıdır.

Tüketim: Üretilen malın kullanılması veya hizmetten yararlanılmasına **tüketim** denir. Acıkan bir insanın yemek yemesi, susayan bir insanın su içmesi, inşa edilen konutlarda oturulması, kıyafetlerin giyilmesi tüketime örnek verilebilir. Üretim ve tüketim arasındaki ilişki ekonomik faaliyetlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Ekonomik Faaliyetler

Tarım, Hayvancılık, Sanayi, Ticaret, Turizm, Madencilik, Ormancılık, Hizmet sektörü

Bir yerdeki ekonomik faaliyetleri o yerin; **coğrafi yapısı, yer altı ve yer üstü kaynakları, iklim özellikleri, yeryüzü şekilleri, ulaşım yolları, su kaynakları ve nüfusun dağılışı** etkiler.

TARIM: Toprağın ekilmesi ve işlenmesi yoluyla topraktan faydalanma işlerinin tümüne **tarım** denir. Ülkemizdeki toprakların önemli bir kısmı tarım yapmaya elverişlidir. İklimin ılıman, yeryüzü şekillerinin sade ve su kaynaklarının fazla olduğu yerler tarımsal faaliyetler için daha uygundur.

Tarım ürünlerinin yetiştirme koşulları ve özellikleri farklılık göstermektedir. Bu nedenle ülkemizin çeşitli yerlerinde birbirinden farklı tarım ürünleri yetiştirilmektedir.

- Gaziantep, Şanlıurfa ve çevresi (Güneydoğu Anadolu Bölgesi) yaz aylarında az yağış aldığı için kuraktır. Bu nedenle kuraklığa dayanıklı **kırmızı mercimek ve Antep fıstığı** üretimi buralarda yaygındır.

- Güney Doğu Anadolu Projesi'nin (GAP) devreye girmesi su sorununu en aza indirmiştir. Sulama sorununun olmadığı Şanlıurfa ve çevresinde **pamuk, mısır ve pirinç** üretimi yapılabilmektedir.
- Karadeniz kıyıları (Karadeniz Bölgesi) her mevsim yağış alan bir iklim özelliğine sahiptir. Bu nedenle Giresun, Ordu, Trabzon, Rize ve çevresinde kıyılarında yağış ve neme fazla ihtiyaç duyan **çay, fındık ve mısır** üretimi yaygındır.
- Akdeniz ve Ege kıyılarındaki verimli ovalarda yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise ılık ve yağışlı geçer. Bu nedenle Antalya, Muğla, Mersin, İzmir ve çevresinde kıyılarında **pamuk, zeytin, turuncgiller (limon, portakal, mandalina) ve üzüm** üretimi yapılır.
- Ülkemizin iç kesimlerindeki Konya, Ankara, Niğde, Karaman ve çevresinde (İç Anadolu Bölgesi) yağış yetersiz olduğundan su ihtiyacı fazla olan tarım ürünlerini yetiştirmek zordur. Bu iller ve çevresindeki geniş ova ve platolarda **buğday, arpa ve şeker pancarı** üretimi yaygındır.
- Ülkemizin doğusu (Doğu Anadolu Bölgesi) iklim ve yeryüzü şekilleri genel olarak tarıma uygun değildir. Bu durum tarım faaliyetlerinin yapılmasını zorlaştırmaktadır. Ekimi yapılan **buğday, arpa** gibi ürünlerin olgunlaşması uzun sürmektedir. Malatya, Elazığ ve civarında **kayısı** üretimi yapılmaktadır.
- Ülkemizde yükseltinin en az olduğu yer Marmara Denizi çevresidir (Marmara Bölgesi). Ergene, Balıkesir ve Bursa ovalarında tarım yoğunlaşmıştır. Buralarda **ayçiçeği, zeytin, pirinç, sebze ve meyve** tarımı yapılmaktadır.

Tarım ürünlerinin olgunlaşma süresi sıcaklığa bağlı olarak değişmektedir. Örneğin aynı anda Konya ve Ağrı'da ekimi yapılan buğday, iklim özelliklerinden dolayı Konya'da daha önce olgunlaşır ve hasat edilir.

Tarımsal üretim yapan ve geçimini tarımla sağlayan kişilere **çiftçi** denir. Çiftçiler tarafından yetiştirilen tarım ürünleri market, manav ve pazar aracılığıyla bizlere ulaştırılır.

HAYVANCILIK: Hayvanların yetiştirilmesine, bakılmasına ve hayvanlardan elde edilen ürünlerin pazarlanmasına **hayvancılık** denir.

- Hayvanlardan et, süt ve yumurta elde edilerek insanların beslenme ihtiyaçları karşılanır. Hayvancılık, insanların beslenmesinin yanı sıra dokuma ve deri sanayisine ham madde sağlayan ekonomik bir faaliyettir.
- İklim, yeryüzü şekilleri ve bitki örtüsü gibi coğrafi özelliklere bağlı olarak ülkemizin değişik yerlerinde hayvancılık faaliyetleri yapılır.

Erzurum-Kars yöresinde yaz yağışları fazla olduğu için otlak alanlar(meralar) geniştir. Bu durum **büyükbaş hayvancılığın** bu çevrede gelişmesini sağlamıştır.

Karasal iklimin etkisiyle bozkır bitki örtüsünün yaygın olduğu Konya, Ankara ve çevresinde **küçükbaş hayvancılık** gelişmiştir.

- Nüfusun fazla olduğu İstanbul, Ankara, Bursa, İzmir gibi şehirlerin çevresinde **kümes hayvancılığı** önemli bir ekonomik faaliyettir.
- Bursa ve çevresinde **ipek böcekçiliği** yapılır. İpek böceği, dut yapraklarını yiyerek beslenir ve ipeği koza hâline getirir. Toplanan bu kozalar yünlü dokuma sanayisinde kullanılır.
- Yeryüzü şekillerinin engebeli olduğu dağlık kesimlerde bitki çeşitliliği fazla olduğu için **arıcılık** faaliyetleri gelişme göstermiştir. Muğla, Ordu, Erzurum, Rize, Erzincan, Kars ve Hakkâri arıcılığı ön planda olduğu şehirlerdir.

Ülkemizin denizlerinde, tatlı su göllerinde ve akarsularında **balıkçılık** yapılmaktadır.

SANAYİ: İnsanların ham maddeleri, işlenmiş veya yarı işlenmiş ürün hâline getirmek için yaptıkları faaliyetlerin tümüne **sanayi** denir. İklim özellikleri, yeryüzü şekilleri ve ulaşım ağı bir yerde sanayi faaliyetlerinin yapılmasında belirleyici özelliklerdir.

- Yeryüzü şekillerinin sade, iklim koşullarının ılıman ve ulaşım ağının gelişmiş olduğu yerler sanayi tesisi kurmak için uygundur. **İstanbul, Bursa, İzmir, Adana, Gaziantep** sanayinin geliştiği illerimizden bazılarıdır.
- Bunun yanında yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli, iklim özelliklerinin sert, ulaşım ağının yeterli olmadığı yerlerde sanayi tesisi kurmak oldukça zordur. Muş, Hakkâri, Ardahan, Gümüşhane, Sinop sanayinin yeterince gelişmediği illerimiz arasındadır.

Sanayi Faaliyetlerinden Bazı Örnekler

- ✓ Madenlerden, mutfak gereçleri, beyaz eşya, teknolojik aletler gibi birçok ürün yapılır.
- ✓ Tarım ürünlerinden bisküvi, makarna, şeker, reçel vb. gıda ürünleri elde edilir.
- ✓ Toprak kullanılarak seramik, çimento, kiremit, tuğla, saksı, testi, çömlek ve cam gibi ürünler üretilir.
- ✓ Bitkiler ilaç ve baharat yapımında, kozmetik ürünlerin elde edilmesinde kullanılır.

TİCARET: Kâr elde etmek amacıyla yapılan alım satım işlemine **ticaret** denir.

Tarım, hayvancılık, sanayi, ormancılık ve madencilik faaliyetleri sonucu üretilen ürünler öncelikle ülkemizde yaşayan insanların ihtiyacı için kullanılır. İhtiyacımızdan fazla üretilen ürünler ülke dışına satılarak kazanç sağlanır. Ülkemizde üretilmeyen veya üretildiği hâlde ihtiyacımızı karşılamayan ürünler ise yurt dışından satın alınır.

Sanayi faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı **İstanbul, İzmir, Kocaeli, Mersin, Ankara, Bursa** gibi şehirlerimizde ticaret de gelişmiştir.

İhracat: Bir ülkenin başka bir ülkeye mal satmasına ihracat denir. (dış satım)

İthalat: Bir ülkenin başka bir ülkeden mal almasına ithalat denir.(dış alım)

TURİZM: İnsanların yaşadıkları yerden ayrılarak başka yerlere kısa süreli geziler yapmasına ve bu gezilerin oluşturduğu faaliyetlerin bütününe **turizm** denir.

- Eğlenmek, dinlenmek, doğal güzellikleri ve tarihî mekânları görmek amacıyla yurt içinde ve yurt dışında gezintiye çıkan insanlara ise **turist** denir. Turistlerin gittikleri yerlerde kaldıkları otel ve tatil köyü gibi yerlere **turistik tesis** adı verilir.

Günümüzde turizm faaliyetlerinin yaygınlaşmasıyla birlikte turistik tesis sayısında artış yaşanmıştır. İnsanların gittikleri yerlerde kalacağı yer sayısındaki artış eğitim, spor, kongre ve sağlık amaçlı turizmin de yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır.

- Yazları uzun ve güneşli geçen, Akdeniz ikliminin etkisi altında olan kıyı kesimler deniz turizminin merkezi hâline gelmiştir. Antalya (Alanya, Manavgat, Kemer), Muğla (Bodrum, Fethiye, Marmaris), İzmir (Çeşme) gibi
- Yeryüzü şekillerinin dağlık ve engebeli olduğu alanlar kış turizminin yapılması için uygundur. Bursa (Uludağ), Erzurum (Palandöken), Bolu (Kartalkaya) illeri buna örnektir

Turizm, ülke ekonomisine önemli katkılar sağlar. Bu yüzden **bacasız sanayi** olarak adlandırılır. Dünyanın çeşitli yerlerindeki insanlar dinlenmek, eğlenmek, doğal ve tarihî güzellikleri görmek amacıyla ülkemize gelmektedir. Turistler ülkemizde kaldıkları süre içinde ihtiyaçlarını karşılarken alışveriş yapar ve ülkemize döviz bırakırlar. Ülkeye döviz girişi ekonominin gelişmesine katkı sağlar. Turizmin ülkeye bir başka katkısı da insanlara iş imkânı sağlamasıdır.

MADENCİLİK: Yer kabuğunda çok uzun yıllar boyunca oluşan ve ekonomik değeri olan minerallere **maden** adı verilir.

Madenlerin araştırılması, çıkarılması ve işletilmesiyle ilgili teknik ve yöntemlerin tümüne madencilik denir. Madenler sanayide kullanılan doğal ham maddelerdir. Ülkemiz maden bakımından oldukça zengindir.

Bor madeni: Balıkesir, Bursa, Kütahya ve Eskişehir çevresinde çıkarılır. Bor, roket ve jet yakıtı yapımında, deterjan, porselen, cam, ilaç ve kimya sanayisinde kullanılır. Ekonomik değeri yüksek olan bor, dünyada en fazla ülkemizde bulunmaktadır.

Boksit: Seydişehir (Konya) ve Akseki'de (Antalya) çıkarılan alüminyum çok hafif, işlenmesi kolay ve yumuşak bir madendir. Alüminyum uçak ve otomobil sanayisinde kullanılır.

Krom: Guleman (Elazığ), Fethiye, Köyceğiz (Muğla), Acıpayam (Denizli), Eskişehir, Orhaneli (Bursa) başta olmak üzere ülkemizin birçok yerinde çıkarılan krom, paslanmaz özelliği olan sert bir madendir. Krom, paslanmaz çelik tencere üretiminde ve otomobil parçalarının yapımında kullanılır.

Madenleri yer altında bulunduğu şekliyle kullanmak mümkün değildir. Yer altından çıkarılan madenler fabrikalarda işlenerek kullanıma hazır hâle getirilir.

Demir, Divriği ve Hekimhan çevresinde çıkarılır, demir madeni, demir çelik fabrikalarında işlenir. Ülkemizde Karabük'te, İskenderun'da, İzmir'de ve Karadeniz Ereğli'de demir çelik fabrikası vardır.

Bakır, Küre (Kastamonu), Murgul(Artvin) ve Maden (Elazığ)'de çıkarılan bakır madeni, Murgul, Samsun ve Elazığ'da bulunan bakır işletmelerinde işlenir.

Linyit kömürü ve doğal gaz, termik santrallerde elektrik enerjisi elde etmek amacıyla kullanılır.

ORMANCILIK: İnsanların orman ürünlerine ve hizmetlerine olan ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla yaptıkları faaliyetlerin tümüne **ormancılık** denir.

- Ülkemiz orman yetiştirmek için genel olarak uygun şartlara sahiptir. Bir yerdeki orman varlığını belirleyici temel etken yağıştır.
- Yağışın yetersiz olduğu yerlerde orman alanları da sınırlıdır. Ülkemizdeki ormanların önemli bir kısmı Karadeniz ve Akdeniz kıyılarında bulunur. Ülkemizin iç kısımlarında ise yeterli orman yoktur.

Ormanlardaki ağaçlar **kâğıt, kereste ve mobilya** yapımında kullanılır. Ormancılık faaliyeti insanlara iş imkânı sağlar. İnsanlar da bu alanda çalışarak geçimlerini sağlar.

HİZMET SEKTÖRÜ: Herhangi bir şey üretilmeden sadece insanlara hizmet edilen ekonomik faaliyetlere denir.(Memur, polis, öğretmen, doktor, bankacılık vb.) Sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle birlikte hizmet sektörü ülke ekonomisinde önemli bir konuma gelmiştir. **Eğitim, sağlık, ulaşım, bankacılık** gibi faaliyet alanları hizmet sektörü içinde yer alır.

- Sanayinin gelişmesiyle birlikte insanlar sanayi tesislerinin yoğun olduğu şehir merkezlerine göç etmeye başladılar. Bunun sonucunda şehir merkezlerinde yaşayan insan sayısı arttı. İnsanların çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması için yeni iş alanları ortaya çıktı. Sağlık, eğitim, ulaşım ve bankacılık alanında insanlar iş bularak çalışmaya başladı ve bu alanlarda kazandıklarıyla diğer ihtiyaçlarını karşıladı.
- **İstanbul, Ankara, İzmir, Eskişehir, Samsun, Kayseri, Konya, Bursa, Antalya, Adana** gibi şehirler hizmet sektörünün gelişme gösterdiği önemli şehirlerimizden bazılarıdır.

BÖLGELERİMİZİN EKONOMİK FAALİYETLERİ

İÇ ANADOLU BÖLGESİ

- İç Anadolu Bölgesi'nde **karasal iklim** etkilidir. Bu nedenle daha çok tahıl ürünleri yetiştirilir.

- İç Anadolu Bölgesi **tarım alanları en geniş bölgemizdir**. Ülkemizin "**tahıl ambarı**" olarak bilinir. Türkiye ekonomisine en önemli katkısı tarım alanındadır.

- **Buğday, arpa, çavdar, şekerpancarı, patates, yeşil mercimek, nohut** ve **elma** gibi ürünlerin en fazla yetiştirildiği bölgemizdir. Ülkemizde üretilen **patates, nohut** ve **şeker pancarının** büyük bir bölümü bu bölgeden karşılanır.

- Arazi yapısı ve bitki örtüsünün uygun olması nedeniyle **küçükbaş hayvancılık** çok gelişmiştir. Bölge küçükbaş hayvancılığın en fazla yapıldığı bölgemizdir. Özellikle koyun ve tiftik (Ankara) keçisi beslenir.

- Yeraltı kaynakları açısından fazla zengin değildir. **Lüle taşı** (Eskişehir), **krom, linyit** (Ankara), **kaya tuzu** (Nevşehir), **civa** (Konya), **bor mineralleri** (Eskişehir), **tuz** (Tuz Gölü)'nde çıkarılmaktadır.
- Sanayi kuruluşları **Ankara, Kırıkkale, Eskişehir, Konya ve Kayseri'de** yoğunlaşmıştır.
- Petrol arıtma tesislerinden **Orta Anadolu Petrol Rafinerisi** Kırıkkale'de kurulmuştur.

KARADENİZ BÖLGESİ

- Karadeniz Bölgesinde dağlar denize paralel uzanır. Dağlık ve engebeli yapısı, **iç kesimlerle ulaşımın yeterince gelişmemesi** gibi nedenler bölge ekonomisini olumsuz etkilemiştir.
- Karadeniz Bölgesinde **iklim her mevsim yağışlıdır**. Bu nedenle bol yağış isteyen ürünler yetiştirilir.
- Doğal bitki örtüsü **ormandır**. Ormanların geniş yer kaplaması **ormancılığın** gelişmesini sağlamıştır.

- Zonguldak'ta çıkarılan Taşkömürü, Ereğli ve Karabük** demir çelik fabrikalarında demirin işlenmesinde kullanılır. **Küre** (Kastamonu) ve **Murgul** (Artvin)'da **bakır** yatakları vardır.

Ülkemiz ekonomisine katkısı

- ✓ **Çayın** tamamı,
- ✓ **Taşkömürünün** tamamı,
- ✓ **Fındığın** %83'ünü
- ✓ **Deniz balıkçılığının** % 75'i
- ✓ **Bakırın** % 50'den fazlası
- ✓ **Yeşil mercimek ve patatesin** %50'ye yakını,
- ✓ **Mısırın** %50'si
- ✓ **Tütünün** yaklaşık %15'i bu bölgeden elde edilir.

- Tokat ve Amasya'da elma**, Doğu Karadeniz kıyılarında **kivi** ve **mandalina** yetiştirilir.
- Dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olması, her mevsim yağışlı olması ve gür otlaklara sahip olması** nedeniyle kırsal kesimde yaşayan halkın en önemli geçim kaynağı **büyükbaş hayvancılıktır**.
- Bitki örtüsünün zenginliğinden dolayı **arıcılık** da yaygın olarak yapılan faaliyetlerdendir.
- Balıkçılığın** en fazla yapıldığı bölgemizdir. Ülkemizde denizlerden sağlanan balık üretiminin büyük bir kısmı Karadeniz Bölgesi'nden sağlanır.

Yağışlar çok olduğu için **orman bakımından en zengin bölgemizdir**. Bu yüzden **kağıt, mobilya, sunta ve kereste fabrikaları** gibi orman ürünlerine dayalı sanayi fazladır.

- Bakır işletmeleri, kereste ve kağıt fabrikaları, çay, fındık, şeker, çimento, cam, demir-çelik fabrikaları** bölgenin başlıca sanayi kuruluşlarıdır.

Bölge **her mevsim yağışlı olduğu için deniz turizmi gelişmemiştir**. Ancak sahip olduğu doğal güzellikler nedeniyle **yayla turizmi** yaygın olarak yapılan faaliyetler arasındadır.

AKDENİZ BÖLGESİ

- Bölgede **Akdeniz iklimi** görülür. **Tarım, sanayi, ticaret ve turizm** bölge ekonomisinde önemli yer tutar.
- Ekonomi daha çok tarıma dayalıdır**. Çalışan nüfusun büyük bölümü tarımla uğraşır.
- Tarımdan elde edilen gelirin en yüksek olduğu bölgedir**.
- İklim şartlarının uygunluğu nedeniyle **yılda iki-üç defa ürün alınabilmektedir**.
- Sanayi bitkilerinden **pamuk**, bölgenin ana gelir kaynaklarından birisidir.

- Kış sıcaklıkları yüksek olduğu için don olaylarına pek rastlanmaz. Bu nedenle **Seracılık** çok gelişmiştir.

- Meyvecilikte **turuncgiller** ilk sırada alır. Ülkemizin turuncgil üretiminin büyük bir kısmı bu bölgemizde gerçekleştirilir. **Muz** ise sadece bu bölgede yetiştirilir.
- Akdeniz bölgesinde hayvancılık fazla gelişmemiştir. Toroslar çevresinde en çok **kıl keçisi** yetiştirilir.

Bölgede sanayi daha çok Adana çevresinde gelişmiştir. **Dokuma, madeni eşya, tütün, gıda, kimya, suni gübre, plastik, tarım araçları, çimento, cam ve tuğla fabrikaları** Adana ve çevresinde bulunur.

- Mersin** önemli bir liman kentidir. Bu ilimizde **Ataş Petrol Rafinerisi** bulunur.
- Bölgede **deniz turizmi** gelişmiştir. Özellikle **Antalya** ve çevresi için turizm önemli bir gelir kaynağıdır.

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ

- Bölgenin asıl geçim kaynağı **tarımdır**. Güneydoğu Anadolu Projesinin (**GAP**) tam olarak uygulanmasıyla tarım ürünlerinde büyük bir artış beklenmektedir.

Kırmızı mercimek, Antep fıstığı, kırmızı biber ve karpuz bölgenin en önemli tarım ürünleridir.

- Sulamanın yetersiz olduğu yerlerde **buğday, arpa, kırmızı mercimek ve tütün** tarımı yapılırken, sulamanın yeterli olduğu yerlerde **pamuk, mısır ve pirinç** yetiştirilir.
- GAP** sayesinde ülkemizde yetiştirilen **pamuğun % 50'si** artık bu bölgede yetiştirilmektedir.
- Bölgede buharlaşma fazla olduğu için tarımda en önemli sorun **kuraklık ve sulamanın yetersiz**

olmasıdır. GAP ile bu sorunun ortadan kaldırılması amaçlanmaktadır.

- Bölgede **platolar** ve **bozkırlar** yaygın olduğu için **küçükbaş hayvancılık** yaygın olarak yapılır.
- **Canlı hayvan ticaretinin** gelişmiş olduğu bölgede, hayvansal ürünler önemli bir gelir kaynağıdır.
- Bölgede **Gaziantep** dışında **sanayi çok fazla gelişmemiştir.** Başlıca sanayi kolları tarım ürünleri ve petrole dayalı olarak gelişmiştir.

- **Ülkemizde petrolün büyük bir kısmı bu bölgede çıkarılır.** Bu üretim Türkiye'nin petrol ihtiyacının yaklaşık %15'ini karşılamaktadır.

- **Batman'da Batman Petrol Rafinerisi** vardır.
- Bölgede **sınır ticareti** yaygındır.

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ

- Bölge, **ülkemin en dağlık ve en engebeli bölgesidir.** Bu nedenle tarıma elverişli topraklar azdır. Yaz mevsimi kısa ve yaz sıcakları yetersizdir.
- Bölgede **sanayi pek gelişmediğinden** halkın çoğunluğu geçimini **tarım ve hayvancılıktan sağlamaktadır.**
- Bölgede yetiştirilen en önemli tarım ürünleri **buğday** ve **arpadır.**

- Sıcaklık çok düşük olduğu için tarım ürünlerinin en geç olgunlaştığı ve sebze üretiminin en az olduğu bölgemizdir.

- Bölgede **otlak ve meraların fazla olması,** iklim ve yer şekilleri hayvancılığı en önemli geçim kaynağı haline gelmiştir.

- Erzurum-Kars Bölümü'nde **yaz yağışları** nedeniyle oluşan çayırılar **büyükbaş hayvancılığın** gelişmesini sağlamıştır. Bölgenin güneyindeki ovalarda ise küçükbaş hayvancılık gelişmiştir.

- **Türkiye'de maden rezervinin (miktarının) en fazla olduğu bölgemizdir.** Ancak bu madenler ulaşım zorluğu ve ekonomik nedenlerden dolayı yeterince işletilememektedir.

- İklim ve yer şekillerinin olumsuz etkisi nedeniyle **sanayi yeterince gelişmemiştir. Sanayi üretimi bakımından en geri kalmış bölgemizdir.**

- Bölgedeki sanayi kuruluşları daha çok tarım ve madencilik dayalıdır. Bölgede **şeker, dokuma, sigara, maden, yem, hayvansal ürünler, çimento** sanayisi yer almaktadır.

- Bölgede yer şekillerinin engebeli ve su kaynaklarının bol olması nedeniyle su gücünden elde edilen elektrik enerjisinin **(hidroelektrik enerji) en fazla üretildiği bölgemizdir.**
- Bölgenin ülke ekonomisine en fazla katkısı **elektrik enerjisi, hayvancılık ve madencilik** alanındadır.

EGE BÖLGESİ

- **Ege Bölgesinde dağlar denize dik uzandığı için** denizin ve iklimin ılımanlaştırıcı etkisi iç kesimlerde de etkili olur. Bölgede **tarım, hayvancılık, sanayi, ticaret ve madencilik** gelişmiştir.
- Bölgede Akdeniz iklimi görüldüğü için **tarım** oldukça gelişmiştir.

- Kıyı kesiminde **zeytin, pamuk, incir, tütün, turuncgiller** gibi ürünler, iç kesimlerde ise karasal iklimin etkisiyle **şekerpancarı, haşhaş** ve **tahıl** tarımı yaygındır.

- Bölge, **Zeytin, Üzüm, Haşhaş, Tütün, İncir (ZÜHTİ)** üretiminde Türkiye'de birinci sıradadır.

- Büyük kentlerin çevresinde (İzmir-Manisa- Denizli) **kümes hayvancılığı,** Muğla, Aydın, İzmir ve Manisa çevresinde **arıcılık,** Menteşe Yöresinde ise **çam balı üretimi** yaygın olarak yapılır.
- **Ülkemizde en çok linyitin çıkarıldığı ve en kaliteli linyitlerin bulunduğu bölgemizdir.**
- Linyit yatakları fazla olduğu için **termik santraller** de fazladır. **Yatağan** (Muğla), **Tunçbilek** (Kütahya) **Soma** (Manisa) da termik santraller vardır.

Termik Santral: Buhar gücü ile çalıştırılan santrallere denir. Bu santraller linyit, taşkömürü ya da doğalgaz ile çalıştırılarak elektrik enerjisi elde edilir.

- **Sanayi bakımından** Marmara Bölgesi'nden sonra en gelişmiş bölgemizdir.

Jeotermal Enerji: Yerin derinliklerinden gelen sıcak buhar, gaz ve sudan elde edilen enerjidir. **Denizli Sarayköy** Türkiye'nin tek jeotermal enerji santralidir.

- **İzmir'de Aliağa Petrol Rafinerisi** bulunmaktadır.

MARMARA BÖLGESİ

- ✓ Ülkemizde **üç iklim tipinin** de görüldüğü Marmara Bölgesi ekonomik faaliyetler açısından da çeşitlilik gösterir. Bölgede **tarım, hayvancılık, ulaşım, sanayi ve ticaret** gelişmiştir.

- ✓ Marmara Bölgesi **yükseltisi en az olan bölgemizdir.**
- ✓ **Yüz ölçümüne göre ekili dikili alanı en fazla olan bölgemizdir.** Sebebi engebenin az, düzlüklerin fazla olmasıdır.

- ✓ Bölge Türkiye'nin **ayçiçeği üretiminin yaklaşık %73'ünü** gerçekleştirir. Bağcılık da hayli gelişmiştir.
- ✓ İstanbul ve çevresinde **kümes hayvancılığı**, Bursa ve Bilecik çevresinde **ipekböcekçiliği** yapılmaktadır.

- ✓ **Sanayisi ve ekonomisi en çok gelişen bölgemizdir.** Ülkemizin en büyük sanayi bölgesi **İstanbul-Kocaeli-Adapazarı** arasında bulunmaktadır.

- ✓ **İç ve dış ticaretin en çok geliştiği bölgemizdir.**
- ✓ Başlıca sanayi ürünleri **otomotiv, gıda, dokuma, hazır giyim, çimento, kağıt, petro-kimya ürünleri, beyaz eşya** vb.dir.

- **Marmara bölgesinde sanayinin gelişmesinde;**
 - Hammaddenin kolay sağlanması,
 - İş gücünün fazla olması,
 - Pazarlama kolaylıkları,
 - Ulaşımın gelişmiş olması
 - Tüketici nüfusun fazla olması gibi faktörler etkili olmuştur.

RAFİNERİ: Ham petrolün işlenip, benzin ve dizel gibi daha kullanışlı petrol ürünlerine dönüştürüldüğü fabrikalardır.

PETROL RAFİNERİLERİMİZ

Bulunduğu İl	Rafineri Adı
Batman	Batman
İzmit	İpraş
İzmir	Aliağa
Mersin	Ataş
Kırıkkale	Orta Anadolu

EKONOMİK FAALİYETLER MESLEKLERİ ETKİLER

İnsanlar kendilerinin ve bakımını üstlendikleri kişilerin isteklerini ve ihtiyaçlarını karşılamak için çalışırlar.

İnsanların geçimlerini sağlamak için sürekli olarak yaptıkları işlere **meslek** denir.

- Yaşadıkları çevrede yapılan ekonomik faaliyetler kişilerin meslek seçimi üzerinde etkilidir. Bir yerde yapılan ekonomik faaliyetlere göre çeşitli mesleklere ve o mesleği yapacak insanlara ihtiyaç duyulur.
- Örneğin; Manisa'nın Soma ilçesinde **linyit** madeni, Zonguldak'ta **taş kömürü** madeni çıkarılır. Bu yerlerde madencilığe bağlı olarak **maden mühendisliği** ve **maden işçiliği** gibi meslekler gelişme göstermiştir.

Tarım ve Hayvancılığa Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

Köy ve kasaba gibi kırsal alanlarda insanlar genellikle **tarım ve hayvancılık** yaparak geçimlerini sağlar.

- Ülkemizde tarım genellikle verimli ovalarda yoğunlaşmıştır. Buralarda öne çıkan meslekler **çiftçilik** ve **ziraat mühendisliği**dir.
- Hayvanlardan et, süt, yumurta, deri, ipek, bal ve yün gibi ürünler elde edilir. Bunun için ülkemizin farklı yerlerinde çeşitli hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır.

Hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olduğu yerlerde **veterinerlik, besicilik, arıcılık, kasaplık, balıkçılık, dericilik, ipek böcekçiliği ve çobanlık** gibi meslekler gelişme göstermiştir.

Ormancılığa Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

Ormanlar yağış ve nemin yeterli olduğu yerlerde daha fazla görülür. Ormanlar **kâğıt, mobilya, kereste** üretiminde kullanıldığı gibi **yakıt** olarak da kullanılmaktadır.

Ormancılık faaliyetlerinin geliştiği yerlerde **orman işçiliği, orman mühendisliği, orman muhafaza memurluğu, mobilyacılık, kerestecilik ve odunculuk** gibi meslekler yaygındır.

- Ülkemizde ormanların fazla olduğu Karadeniz kıyılarında bu mesleklerin daha çok yapıldığı görülür. Ülkemizin iç kısımlarında orman varlığı az olduğundan ormancılıkla ilgili meslekler yeterince gelişmemiştir.

Sanayi ve Ticarete Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

İnsanlar, kurulan fabrika ve atölyelerde çalışarak geçimlerini sağlamaktadır.

- Ülkemizde **gıda, tekstil, otomotiv, kimya** ürünleri sanayisi oldukça yaygındır.

Fabrika işçiliği, gıda mühendisliği, tornacılık, makine teknisyenliği, kimyagerlik, otomobil tamirciliği sanayi tesislerinin bulunduğu çevrede öne çıkan mesleklerden bazılarıdır.

Sanayi tesislerinde üretilen ürünlerin, ihtiyacı olan insanlara ulaştırılması gerekir. Bu amaçla sanayinin geliştiği yerlerde ticarete bağlı olarak gelişen birçok meslek vardır. **Tüccarlık** ve uzun yol şoförlüğü bu mesleklere örnek verilebilir.

Tüccarlar, üretim faaliyetleri sonucunda elde edilen malları üreticiden alıp tüketicilere satarlar.

Turizme Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

Ülkemizde turizm faaliyetleri çeşitlilik göstermektedir. Ülkemizin üç tarafı denizlerle çevrili olduğu için yaz turizmi gelişmiştir.

- Alanya, Fethiye, Bodrum, Marmaris ve Çeşme kıyıları yaz turizminin merkezi konumundadır. Uludağ, Kartalkaya, Erciyes ve Palandöken gibi kar yağışının fazla olduğu dağlık alanlarda ise kış turizmi gelişme göstermiştir.

Turizmin geliştiği yerlerde **turist rehberliği, aşçılık, resepsiyonistlik, otel işletmeciliği** gibi meslekler gelişmiştir.

Turist rehberleri, yerli ve yabancı turistleri ülkemizin görülmeye değer yerlerini gezdirir, onlara bu yörelerin tarihî ve kültürel değerleri ile doğal güzellikleri hakkında ayrıntılı bilgi verirler.

Madencilik Bağı Olarak Gelişen Meslekler

Ülkemiz maden çeşitliliği bakımından zengindir. Madenler, çıkarıldıkları yerlerde veya taşındıkları yerlerde işlenerek insanların kullanımına sunulur.

Ülkemizde madencilik faaliyetlerine bağlı olarak **maden işçiliği, maden mühendisliği, kuyumculuk** gibi meslekler gelişmiştir.

Hizmet Sektörüne Bağlı Olarak Gelişen Meslekler

- Hizmet sektörünün amacı insanların barınma, giyinme, beslenme, eğitim, sağlık, güvenlik ve

ulaşım ihtiyaçlarını karşılamaktır. Hizmet sektöründeki meslek çeşitliliği oldukça fazladır.

Öğretmenlik, avukatlık, otobüs şoförlüğü, terzilik, doktorluk ve emlakçılık hizmet sektörüne bağlı olarak gelişen mesleklerden bazılarıdır.

EKONOMİ VE SOSYAL HAYAT

İnsanlar geçimlerini sağlamak ve ihtiyaçlarını karşılamak için ekonomik faaliyetler yaparlar. Ekonomik faaliyetler insanların sosyal hayatlarını etkilemektedir. Bir çevrede yapılan ekonomik faaliyetler değiştiğinde insanların sosyal yaşamlarında da değişiklikler gözlenir.

- Ülkemizde **sanayi gelişmeden önce** temel ekonomik faaliyetler, tarım ve hayvancılıktı. Tarımsal faaliyetlerde insan gücüne duyulan ihtiyaç fazlaydı. Büyük evlerde geniş aile şeklinde bir yaşam söz konusu idi. İnsanların sosyal hayatları buna göre şekilleniyordu. İnsanlar ihtiyaçlarının büyük bir kısmını kendileri karşılamaktaydı. Toprağı işleyerek tarım ürünleri, hayvancılık yaparak et ve süt ürünleri elde etmekteydi. İnsanlar düğün, kına gecesi ve sünnet gibi sosyal aktivitelerini evlerinin önünde yapardı. Ailelerinden gördükleri kültürel değerleri korumaya özen gösterirlerdi. İnsanlar arasında yardımlaşma ve dayanışma oldukça güçlüydü. Günümüzde de tarım ve hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı yerlerde benzer durumlar görülebilmektedir.

- Sanayinin gelişmesiyle birlikte** insanlar geçimlerini sağlamak amacıyla sanayi tesislerinin çok olduğu şehirlere göç etmeye, farklı iş kollarında çalışmaya başladılar. Bu süreci şehirlerde hizmet sektörünün gelişmesi takip etti. Eğitim, sağlık, ulaşım ve bankacılık alanındaki gelişmeler insanların sosyal yaşamlarında değişikliğe neden oldu. İnsanlar kazandıkları para ile konut satın alarak veya kiralayarak barınma ihtiyacını karşıladı. Manav, market ve pazar yerlerinden beslenme ihtiyaçlarını giderdi. Sinema, tiyatro, spor, gezi, eğlence gibi kültürel etkinlikler insanların sosyal hayatlarının bir parçası hâline geldi.

Bu ders notları, ders kitabı esas alınarak, kendi notlarımdan ekleme ve çıkarmalar yapılarak, öğrenci ve öğretmenlerin yararlanması amacıyla hazırlanmıştır.

Zeki DOĞAN
Sosyal Bilgiler Öğretmeni
sosyalciniz.wordpress.com

ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM AĞI

Ülkemizin bazı yerlerinde sanayi, bazı yerlerinde ormancılık, bazı yerlerinde ise hayvancılık ekonomik faaliyet olarak yaygındır. Bu ekonomik faaliyetler sonucunda çeşitli mallar üretilir.

Ekonomide insanların ihtiyaçlarını ve isteklerini karşılamak amacıyla alınıp satılan, somut varlıklara **mal** denir. Örneğin; araba, telefon, ev, ayakkabı, elbise, oyuncak, gözlük, salça, su, ekmek gibi ürünler birer maldır.

Ekonomik faaliyetler sonucunda yeni bir mal elde edilmesine **üretim** denir. Pamuktan kıyafet elde edilmesi, keresteden mobilya üretilmesi ineklerden süt elde edilmesi üretim faaliyetlerine örnektir.

Üreticiler tarafından elde edilen malların, üretildiği yerden tüketiciler tarafından satın alınacağı yere çeşitli araçlarla taşınmasına **dağıtım** denir. Fabrikalarda üretilen salça, bisküvi, peynir gibi ürünlerin kamyonlarla marketlere taşınması, tarlada yetiştirilen sebze ve meyvelerin toplanarak araçlarla pazar yerlerine getirilmesi dağıtım faaliyetine örnektir.

Üretilen malların ihtiyacı olan insanlar tarafından satın alınması ve kullanılıp harcanmasına **tüketim** denir. Satışa sunulan kıyafet, deterjan, elektronik eşya ve ilaç gibi malların tüketiciler tarafından satın alınması ve kullanılıp harcanması tüketime örnektir.

Kullandığımız temel ürünler sırasıyla aşağıda verilen aşamalardan geçer.

ÜRETİM - DAĞITIM - TÜKETİM

- Bir malın **üretimi, dağıtım ve tüketimi** birbirini tamamlayan unsurlardır. Örneğin, şeker pancarı çiftçiler tarafından tarlalarda yetiştirilir.
- Hasat mevsiminde toplanan şeker pancarlarından fabrikalarda şeker üretilir.
- Paketlenmiş şekerler, çeşitli araçlarla tüketim yerlerine (alışveriş merkezi, zahireci, bakkal, süpermarket vb.) getirilir. Şekere ihtiyacı olan insanlar da bu tüketim yerlerinden şekerini satın alır.
- Şeker pancarı tarımı yapan çiftçiler ve şeker üreten fabrikalar olmasaydı insanlar şeker ihtiyacını karşılayamazdı.
- Dağıtım ve satış yapan kişi ve kurumlar olmasaydı tüketiciler, üretilen şekerini alamaz, çiftçiler yetiştirdikleri şeker pancarlarından gelir elde edemezdi.
- Tüketiciler satış yerlerinden yeterli miktarda şeker almasaydı; şeker pancarını üreten çiftçiler, şeker fabrikasında çalışan işçiler, malların dağıtımını sağlayan kişiler yeterli gelir elde edemezdi.

YENİ FİKİRLER GELİŞTİRELİM

Yeni iş alanları oluşturarak veya mevcut işleri daha kazançlı duruma getirerek mal veya hizmet üretmeye **girişimcilik** denir.

Yeni iş alanı kurarak veya mevcut işleri geliştirerek mal veya hizmet üreten kişilere ise **girişimci** adı verilir.

Girişimciler insanlara iş imkânı sağlar. Böylece ülke ekonomisine katkıda bulunurlar. Girişimcilerin kurduğu tesislerde üretim yapılır. Üretim arttıkça hem ülkemizde yaşayan insanların ihtiyaçları karşılanır hem de ihtiyaçtan fazla olan ürünler satılarak ülkemize döviz girişi sağlanır. Bu sayede ülke ekonomisi güçlenir.

Girişimcilerin Özellikleri

Öz güven sahibidir.
Hayal gücü geniştir.
Kararlı ve azimlidir.
Çalışkandır.
Planlı hareket eder.
Yeniliklere açıktır.
Meraklıdır.
Gözlem yeteneği gelişmiştir.

İş birliği: İş fikirlerinin hayata geçirilmesi aşamasında iş birliği yapmak oldukça önemlidir. Ortak amaç ve çıkarlar doğrultusunda insanların güçlerini birleştirerek birlikte hareket etmelerine **iş birliği** denir. İş birliği sayesinde kişiler hedeflerine daha kolay ulaşır. Girişimcilerin iş birliği yapması yeni iş fikirlerinin daha kolay ortaya çıkmasını sağlar.

BİLİNÇLİ TÜKETİCİ

Herhangi bir malı satın alarak kullanan, para karşılığı hizmetlerden yararlanan kişilere **tüketici** adı verilir. Kırtasiyeden kalem alan öğrenci, otelde konaklayan turist, otobüsle seyahat eden yolcu, marketten elma alan kişi birer tüketicidir.

Herhangi bir mal veya hizmeti satın alan kişinin yasal olarak sahip olduğu haklara **tüketici hakları** denir. Tüketiciler satın aldıkları ürünlerle ilgili olumsuz bir durumla karşılaşabilirler. Tüketici haklarını bilmek yaşanabilecek olumsuzluklar karşısında nasıl bir yol izlememiz gerektiği konusunda bize yardımcı olacaktır.

Ülkemizde tüketici haklarını korumak için **Tüketiciyi Koruma Kanunu** çıkarılmıştır. Tüketicilerin karşılaştığı sorunlar bu kanuna göre çözüme kavuşturulur.

Taksitli Satışlar: Satıcının malın teslimini üstlendiği, tüketicinin ücreti kısm kısm ödediği satış türüdür.

- Tüketici, 7 gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin taksitle satış sözleşmesinden cayma hakkına sahiptir.

Ayıplı Mal ve Hizmet: Ambalajında, etiketinde veya kullanma kılavuzunda yer alan veya satıcı tarafından vaat edilen özelliklere aykırı olan, eksiklik içeren mal ve hizmetler ayıplı olarak kabul edilir. Bu durumda tüketici aşağıdaki haklardan birini kullanabilir:

- Malı satıcıya iade eder, mal için ödediği ücreti geri alır.
- Maldaki ayıp oranında satıcıdan indirim talep eder.
- Malın ücretsiz onarılmasını ister.
- Malın yenisiyle değiştirilmesini ister.
- Satıcı, tüketicinin talep ettiği haklardan birini yerine getirmekle yükümlüdür.

Kapıdan Satışlar: İş yeri ve fuar gibi satış mekânları dışında yapılan satışlardır. Tüketici, sözleşmeye kendi el yazısı ile sözleşme tarihini yazdıktan sonra sözleşmeyi imzalamalı ve bir nüshasını almalıdır. Mal veya hizmet tüketicie sunulmalıdır.

- Tüketici, 14 gün içinde herhangi bir gerekçe göstermeksizin ve cezai şart ödemeksizin sözleşmeden cayma hakkına sahiptir.

Malı satan veya hizmeti sağlayan kişi, cayma süresi içinde tüketiciden herhangi bir ödeme yapmasını veya tüketicie borç altına sokan bir belge vermesini talep edemez.

Mesafeli Satış: İnternet ve telefon gibi iletişim araçlarıyla yapılan satışlar **mesafeli satış** olarak adlandırılır.

Satıcı ve sağlayıcı siparişin kendisine ulaştığı andan itibaren siparişi 30 gün içinde yerine getirmelidir. Bu süre içinde sipariş yerine getirilmediği takdirde tüketici sözleşmeyi sonlandırabilir.

- Tüketici 14 gün içinde gerekçe göstermeksizin sözleşmeden cayma hakkına sahiptir.

Garanti Belgesi: Üreticiler ürettikleri, ithalatçılar ithal ettikleri mallar için garanti belgesi düzenlemelidir. Garanti belgesinin onaylanarak tüketicie verilmesi sorumluluğu, satıcıya aittir.

- **Garanti süresi, malın teslim alındığı tarihten itibaren en az iki yıldır.**

Garanti süresi içerisinde arızalanan mallar için satıcı ayıplı mallar kategorisinde belirtilen haklardan birini kullanabilir.

BİLİNÇLİ TÜKETİCİ NE YAPAR?

- ✓ Alacağı ürünlerin üzerinde TSE damgası olmasına özen gösterir. **TSE damgası**, ürünlerin devlet tarafından koyulan kurallara uygun olarak üretildiğini gösterir.
- ✓ Dayanıklı tüketim mallarını satın aldıktan sonra **garanti belgelerini** satıcıya onaylatır.
- ✓ Herhangi bir ürün satın alırken veya aldıktan sonra, bir hizmetten yararlanma sürecinde haklarına göre hareket eder.
- ✓ Alacağı bir ürünün ihtiyaç mı yoksa istek mi olduğuna karar verir. Alışverişe çıkmadan önce evde **alışveriş listesi** hazırlar. Bu listeye önce ihtiyaçlarını daha sonra isteklerini yazar.
- ✓ Satın alacağı ürünün fiyatının bütçesine uygun olup olmadığına dikkat eder. Aile bütçesini aşmayacak şekilde hareket eder. Alacağı mal veya hizmetlerin **kaliteli ve uygun fiyatlı** olmasına dikkat eder.
- ✓ Televizyon, gazete ve Genel Ağ üzerinde yayınlanan reklamlardaki aldatici bilgilere inanmaz.
- ✓ Satın aldığı ürünün veya yararlandığı hizmetin fişini alır. Fazla ödeme yaptığından şüpheleniyorsa malın **etiket fiyatı** ile fiş üzerinde yazılı olan fiyatı karşılaştırır.
- ✓ Fişler sayesinde devletimiz, satılan ürün veya yararlanılan hizmetten elde edilen paranın vergisini satıcıdan almaktadır. Alışveriş sonrasında **fiş olarak** ülke ekonomisine katkıda bulunuruz.
- ✓ Gıda ürünlerini satın alırken üretim ve **son kullanma tarihlerine** dikkat eder. Son kullanma tarihi geçen ürünleri satın almaz.
- ✓ Gıda ürünlerinin ambalajlarının yırtık, hasarlı veya açık olmamasına özen gösterir.
- ✓ Bu tür ürünleri yanlışlıkla satın aldığı anda ürünü, satıcıya iade eder.
- ✓ Satın aldığı veya yararlandığı bir hizmetle ilgili sorun yaşadığında sorunu önce satıcı veya hizmet sağlayan kişiyle çözmeye çalışır. Satıcıya veya hizmet sağlayan kişiye kanunlardan gelen haklarını hatırlatır.
- ✓ Yaşadığı sorunu çözemiyorsa **Tüketici Hakları Hakem Heyetine** başvurur. Başvuru esnasında bir dilekçe yazar, yetkililere satın aldığı ürünün ya da yararlandığı hizmetin fişini veya faturasını verir. Bu heyet il merkezlerinde valiliklerde, ilçe merkezlerinde ise kaymakamlıklarda bulunur.

